

DE FOSSIELENCOLLECTIE VAN ELI HEIMANS

Jaap Zwier, Turfweg 27, 7021 JN Zelhem

Eli Heimans' grootste wens was de oprichting van een volksmuseum voor natuurlijke historie in Amsterdam. Na zijn dood namen een aantal bewonderaars het initiatief om tot zo'n museum te komen, maar helaas verhinderde de eerste wereldoorlog de realisering van die plannen. Wat restte was de aankoop van een fossielencollectie door de Eli Heimans Stichting.

Op 22 maart 1999 droeg het bestuur van de Heimans en Thijsse Stichting de zogenaamde 'fossielencollectie van Eli Heimans' over aan het Zoologisch museum van de Universiteit van Amsterdam onder de voorwaarde dat de collectie als geheel bij elkaar zou blijven. Hoewel altijd gesproken wordt van de fossielencollectie van Eli Heimans, is dat eigenlijk onjuist en is beter te spreken over de fossielencollectie van de Heimans Stichting. Onder haar verantwoordelijkheid zijn de fossielen namelijk aangekocht. Wel zitten in deze verzameling ook voorwerpen die echt afkomstig zijn van Eli Heimans. De meeste fossielen van Heimans zelf zijn echter, volgens zijn biograaf

F.I. Brouwer, te vinden in de collectie van het Geologisch Bureau te Heerlen.

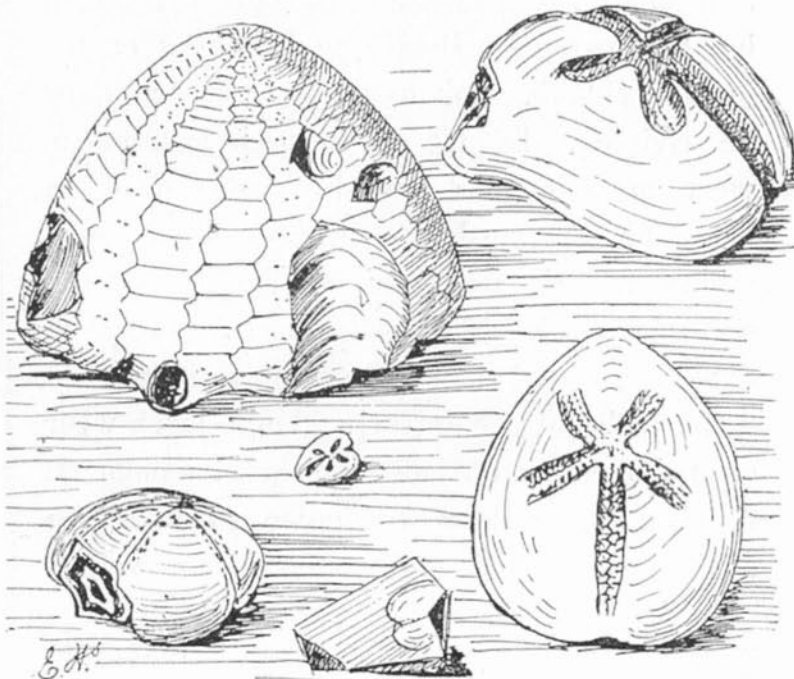
De Heimans en Thijsse Stichting heeft de collectie geërfd van één van zijn 'voorouders' namelijk de bovengenoemde Heimans Stichting, opgericht in 1916. Het doel van deze stichting was te komen tot oprichting van een 'Natuurhistorisch Volksmuseum' in Amsterdam. Eén van de liefste wensen van Eli Heimans. Een museum waar Jan en alleman naar toe kon gaan om hun vondsten te laten determineren door experts en waar een grote collectie vergelijkingsmateriaal aanwezig zou zijn. Het is er echter nooit van gekomen.

Hoewel de gemeente zich achter het plan stelde en er reeds blauwdrukken voor het gebouw waren, gooide de Eerste Wereldoorlog roet in het eten. Toen deze was uitgewoed lagen de prioriteiten van de gemeente Amsterdam op een ander vlak en verdwenen de plannen in een bureaula.

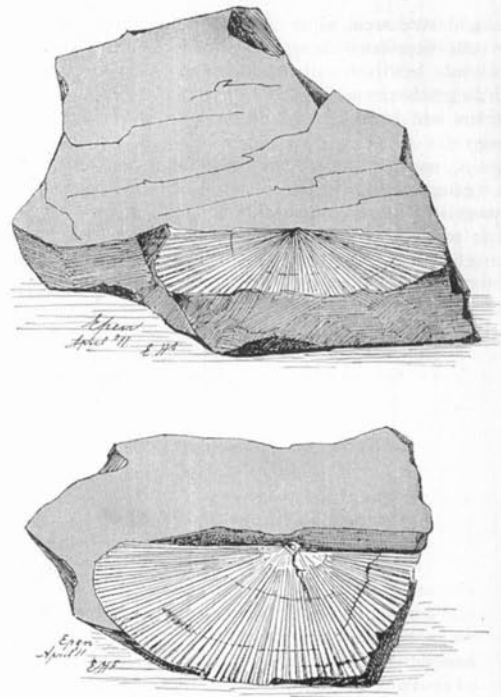
Wel kocht de stichting vast een fossielencollectie aan. In het archief van de Heimans en Thijsse Stichting bevinden zich een aantal documenten over de collectie. Er is bijvoorbeeld een kopie van een brief van 13 maart 1923, waarin sprake is van verzending van meer dan 300 fossielen van Goslar (Duitsland) naar Amsterdam en hierop aansluitend een verwijzing van Eli's zoon Jacob Heimans naar een briefkaart over de aankoop van een bijzonder fraai exemplaar van *Pentacrinus subangularis* Mill (een zeeleliesoort) in een houten lijst, 82 x 155 cm groot en aangekocht voor 187 gulden, een grote som geld voor die tijd.

Jacob Heimans bracht in 1960 uit zijn privécollectie de volgende fossielen en gesteenten onder bij de Heimans Stichting:

- 50 stuks gidsfossielen;
- 100 stuks Noordelijke zwerfstenen;
- een collectie plantenfossielen uit de Epen-groep (waaronder een fraai exemplaar van *Asterphyllites heimanssi* door Gothan en Jongmans genoemd naar E. Heimans);

FIGUUR 1
'Tusschen de keien op steenhopen langs den weg gevonden fossiele Zeeëgels, uit Epen (Zuid-Limburg)', uit: Uit ons Krijtland (HEIMANS, 1911).

FIGUUR 2
'Een fossiel uit de "ontsloten" klei-schalie bij Epen (Zuid-Limburg)', uit: Geologie-boekje, Een A-B-C voor de beginnende amateurs (HEIMANS, 1913).

- een complete verzameling Nederlandse mollusken;
- een collectie straatkeien van allerlei soorten natuursteen die in Amsterdam voor bestrating gebruikt worden;
- 16 Jura-fossielen uit de 'Posidonien-Schiefer'.

In een kort briefje uit maart 1960 verklaart de voorzitter van de Heimans Stichting, dat hij de collectie in bruikleen heeft ontvangen. Deze verklaring wordt herhaald in 1971 door de dan in functie zijnde voorzitter. Jacob Heimans zag er dus goed op toe dat zijn collectie bewaard bleef.

De Heimans Stichting verloor na de Tweede Wereldoorlog enigszins zijn daadkracht. De collecties van de Heimans Stichting en van Jacob Heimans leidden dan ook een zwervend bestaan. In de zeventiger jaren waren de fossielen opgeslagen in oude toiletruimten bij de Amsterdams Natuurhistorische Raad (ANR) die in die tijd samen met de Stichting Amsterdamse Schoolwerktuinen (SAS) de bovenverdieping van de Hollandsche Schouwburg aan

de Plantage Middenlaan bewoonden. Deze plaats staat bekend als de plek waar veel Joden in de tweede wereldoorlog werden samenge-dreven voor transport naar Westerbork of elders.

Tegen het einde van jaren tachtig verhuisden de collecties naar het Zoölogisch museum omdat de ANR en de SAS in december 1992 fuseerden en opgingen in het Amsterdamse Natuur- en Milieu-educatie Centrum. De collectie was op dat moment nog steeds eigendom van de Heimans en Thijsse Stichting.

In 1984 maakten een tweetal studenten van de Reinwardt Academie een inventarisatie van de collectie. Daarnaast brachten ze het geheel op orde en restaureerden ze het één en ander. Het was wijlen Ben van Wissen, medewerker van het Zoölogisch museum, die het initiatief nam tot deze actie. De heer W. Los, directeur van dat museum, draagt nu de verantwoordelijkheid voor de fossielen-collecties. Hij zal deze betrekken bij de landelijke herverdeling van de universitaire geologische collecties.

SUMMARY

THE ELI HEIMANS FOSSIL COLLECTION

Eli Heimans' greatest wish was to found a museum of natural history in Amsterdam. After he died, a group of admirers took the initiative to realise his dream, but World War I intervened, and all that could be achieved was that the Eli Heimans Foundation managed to buy a collection of fossils. This collection, now housed in the Zoological Museum, is to be included in the national process of redistribution of the geological collections held by Dutch universities.

LITERATUUR

HEIMANS, E. 1911. Uit ons Krijtland. W. Versluys, Amsterdam.

Voorbeeld van een wandplaat die gebruikt werd in het onderwijs en waaraan E. Heimans zijn medewerking verleende. Aan de hand van deze wandplaten werd kinderen geleerd om in de klas te herkennen en te vertellen wat ze buiten hadden gezien.